

İzmir’de Basılan İlk Tıp Dergisi; Hıfzü’s-Sıhha/Revue D’hygiene Populaire-Smyrne

The First Published Medical Journal in İzmir: Hıfzü’s-Sihha/Revue D’hygiene Populaire

Gülten DİNÇ^a

^aDeontoloji ve Tıp Tarihi AD,
İstanbul Üniversitesi
Cerrahpaşa Tıp Fakültesi,
İstanbul

Geliş Tarihi/Received: 16.06.2009
Kabul Tarihi/Accepted: 12.09.2009

Bu makale 1-3 Aralık 2005’te İzmir’de yapılan “İzmir’in Sağlık Tarihi Kongresi”nde sözlü olarak sunulmuş olan metnin genişletilmiş şeklidir.

Yazışma Adresi/Correspondence:
Gülten DİNÇ
İstanbul Üniversitesi
Cerrahpaşa Tıp Fakültesi,
Deontoloji ve Tıp Tarihi AD,
İstanbul,
TÜRKİYE/TURKEY
gultendinc@yahoo.com

ÖZET İzmir’in sağlık tarihine, süreli yayınlar açısından baktığımızda, 1928 yılında gerçekleştirilen Harf Devrimi’ne kadar üç tıp dergisinin yayınlandığı görülür. Bunlar Hıfzü’s-sıhha/Revue D’Hygiene Populaire, İzmir Tıp Mecmuası ve Sihhî Cidâl adlı dergilerdir. Bu üç derginin birincisi olan "Hıfzü’s-sıhha", İzmir’de yayınlanan ilk tıp dergisidir. Dergi 1906 ile 1909 yılları arasında iki seri olarak, sekiz aya yakın bir süre boyunca haftalık olarak yayınlanmıştır. Araştırmada, İzmir’in sağlık hayatına basılı yayınlar alanında katkıda bulunan "Hıfzü’s-sıhha" dergisi fizik ve içerik özellikleri ile yayıncıları ve yazarları açısından tanıtılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tıp dergileri; tıbbi süreli yayınlar, hıfzıssıhha

ABSTRACT When we look to the medical history of İzmir, it’s seen that, till the alphabet reform in 1928, three medical journal had been published which are called Hıfzü’s-sıhha/Revue D’Hygiene Populaire, İzmir Tıp Mecmuası and Sihhî Cidâl respectively. The first one of these journals, Hıfzü’s-sıhha, is the first ever published medicine journal in İzmir. It had been published weekly in two series for approximately 8 months. In this research; the journal called "Hıfzü’s-sıhha" which had been contributed to İzmir’s health issues by its publications, will be introduced by its content, properties and authors.

Key Words: Journalism, medical; periodicals

Türkiye Klinikleri J Med Ethics 2010;18(1):37-46

İzmir’in sağlık tarihi ile ilgili kaynaklara basılı süreli yayınlar açısından bakıldığında 1928 yılında gerçekleştirilen Harf Devrimi’ne kadar Osmanlıca olarak üç tıp dergisinin yayınlandığı görülür.¹⁻³ Bunlar; Hıfzü’s-sıhha, İzmir Tıp Mecmuası ve Sihhî Cidâl adlı dergilerdir.

“İzmir Tıp Mecmuası” 1920 yılında Bakteriyolog Dr. Ali Haydar Bey tarafından, aylık olarak yayınlanmıştır (Resim 1). Derginin tahrir (yazı işleri) müdürü Nevzat Eşref Bey’dir. Dergi adı dış kapakta ayrıca Fransızca olarak da (Revue Médicale Smyrne) yazılmıştır. Marifet Matbaası’nda çift sütun ve 16’şar sayfa olarak basılan derginin yönetim yeri olarak “İzmir, Beyler Sokakı, Hamam karşısı, Numara 29” gösterilmiştir.

Yine İzmir’de yayınlanan dergilerden bir diğeri olan “Sıhhi Cidâl” İzmir Verem Mücadele Cemiyeti’nin yayın organıdır (Resim 2). Sihhi Cidâl’in yayın müdürü Ömer Lütfi [Eti]’dir. Önceleri iki aylık, daha sonra

RESİM 1: İzmir tıp mecmuası.

RESİM 2: Sihhi Cidal.

ise aylık olarak yayımlanan dergi Marifet Matbaası'nda çift sütun ve resimli olarak basılmış olup, sayfa sayısı düzensizdir. Derginin yönetim yeri olarak İstanköy Camii karşısında, Numero: 1/4 gösterilmiştir. 1923 ve 1928 yılları arasında "Sihhi Cidal" adıyla ve eski harflerle yayınlanan dergi, 1928 senesinden itibaren yayın hayatına yeni harflerle ve "Sihhat" adı ile devam etmiştir.

1928 Harf Devrimi'ne kadar İzmir'de yayınlanan üç dergiden biri ve araştırmamızın konusu olan "Hıfzü's-sihha" ise İzmir'de yayınlanan ilk tıp dergisidir (Resim 3). Hıfzıssihha aynı zamanda o yıla kadar sadece İstanbul'da yayınlanmış olan tıp dergilerinden sonra Anadolu'da sağlık alanında yayınlanan ilk süreli yayındır. İçerik açısından daha çok halka yönelik bir halk sağlığı dergisi olan "Hıfzü's-sihha" ayrıca, 1872'de basılan "Mir'atü'l-ebdan" ve 1884'de basılan "Sihhat"ten sonra ülkemizde halk sağlığı alanında eski harflerle basılan üçüncü süreli yayınıdır.

RESİM 3: Hıfzü's-sihha.

RESİM 4: Hifzü's-sihha, No: 1, giriş sayfası.

Kütüphanelerimizde tam bir koleksiyonu bulunmayan Hifzü's-sihha dergisi kaynaklara göre aralıklarla iki seri halinde yayınlanmıştır. Buna göre ilk serisi 1906 yılında yayınlanan Hifzü's-sihha'nın yayına başlangıç tarihi A. Kazancıgil-V. Solok'ta sadece Miladi 1906, B. N. Şehsuvaroğlu'nda ise Hicri ya da Rumi olduğu belirtilmeden 1324/1906 olarak yer almaktadır.⁴⁵ Bizim incelediğimiz ikinci serinin basım tarihi ise Rumi 1324 (1908)'dir. Anlaşıldığı kadarıyla 1906 yılında ilk serisi yayınlanan dergi, 1908 yılında tekrar yayınlanmağa başlamıştır.

Hifzü's-sihha, (Sahib-i imtiyaz) Dr. Taşlızade İbrahim Edhem Bey tarafından yayınlanmıştır. Derginin yayın ve yönetim yeri İzmir'dedir. Yayın kurulu (Hey'et-i Tahririye): Dr. Edhem [Taşloğlu], Dr. Şükrü [Osman Şenozan], Dr. H. Nuri'den oluşmuş ve yayın müdürü (Müdiri) olarak Leonida Hiyoni gösterilmiştir.

Hifzü's-sihha'nın 6 Rebiyü'l-ahir sene 1326 / 23 Nisan 1324 (5 Mayıs 1908) tarih ve 1. sene, No: 1 kaydıyla yayınlanan sayısında Tahrir Heyeti

(Yayın Kurulu) imzalı ve "Tahdîs-i nimet" başlıklı giriş yazısında (Resim 4), tarih verilmeden derginin daha önce yayınlanmağa başladığı ancak bir süre sonra bazı nedenler yüzünden yayını sonlandırdığı anlatılmaktadır. Bu giriş yazısında derginin ikinci kez yayınlanmaya başlaması ise şu satırlarla belirtilmektedir:

"Şimdi muntazam bir idare teşkil ederek hidmet-i neşriyemize yeniden ibtidar eyledik (düzenli bir yönetim oluşturarak yayın hizmetimize yeniden başladık). Dünyada hayat kadar kıymetdar (değerli) bir şey mutasavver olmadığı (düşünülemediği) için onun muhafazası fenni (korunması bilimi) demek olan Hifzü's-sihha'nın (Halk Sağlığı) lüzûm ve ehemmiyetini takdir etmeyecek bir ferd tasavvur edilemez (bir kişi düşünülemez).

Ümid ederiz ki hulûs-ı (temiz, saf) niyetimizin, ifa-yı vazifede (görevimizi yapmada) göstereceğimiz gayretin ve ciddiyetin mükâfatı olarak risalemize umûm (halk) tarafından rağbet gösterilecek, göreceğimiz rağbet nisbetinde tezayüdü tabii bulunan mesaimiz inayet-i ileyhiye ile risalemizin an-be-an âsâr-ı terakkî irae etmesini temin eyleyecektir (göreceğimiz ilgi oranında doğal olarak işlerimiz artacak ancak onların yardımı yayınıımızın giderek gelişme göstermesini de sağlayacaktır.)"

Biz tüm aramalarımıza karşın Hifzü's-sihha dergisinin daha önce yayınlandığı belirtilen ilk serisine ulaşamadık. Bu nedenle de incelememizde 23 Nisan 1324 (5 Mayıs 1908) ile 11 Kanûn-ı evvel 1324 (24 Aralık 1908) tarihleri arasında 26 sayı olarak yayınlanan ve derginin ikinci serisi olarak nitelendirilebileceğimiz koleksiyonu temel aldık.

Derginin ikinci serisindeki 26 sayıya ait tek tam koleksiyon Beyazıt Devlet Kütüphanesi Hakkı Tarık Us bölümünde bulunmaktadır. Bu koleksiyon haricinde İ. Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı Kütüphanesi'nde 9, 15 ve 16. sayıların eksik olduğu bir seri ile Ankara Milli Kütüphane'de de derginin 1 ve 11. sayıları mevcuttur.

Derginin adı dış kapağa eski harflerle "Hifzü's-sihha" yeni harflerle "Hifzı-sihat" ve Fransızca olarak ise "Revue d'hygiene populaire-Smyrne" şeklinde yazılmıştır. Derginin alt başlığı iç kapakta

“Ahalinin (Halkın) anlayabileceği bir lisan ile her hafta İzmir’de neşr olunur (yayınlanır) Osmanlı risale-i sıhhiyesidir (sağlık yayınıdır)”, dış kapakta ise “Sihhat-i umûmiyeye müteallik mevaddan (Genel sağlığa dair konulardan) bahseder ve her hafta Çarşamba günleri İzmir’de neşrolunur Osmanlı risale-i sıhhiyesidir” olarak yazılmıştır. Derginin yönetim yeri olarak (İdârehânesi) İzmir’de, Hükümet Caddesi’nde, Eczahâne-i Osmânî gösterilmiştir. Ayrıca dış kapakta “Umur-ı idare ve tahririyeye müteallik her türlü husûsat için idare namına müracaat olunmalıdır (Yönetim ve yazı işlerine dair her türlü konu için yönetim adına başvurulmalıdır). Müdür: Eczahane-i Osmânî sahibi Eczacı Leonida Hiyoni” notu vardır.

Haftalık olarak yayınlanan derginin yayın günü 16. sayıya kadar Çarşamba, 17-25. sayılarda Pazartesi ve bulunabilen ve kaynaklarda da yayınlanan son sayı olduğu belirtilen 26. sayıda ise Perşembe olarak yer almaktadır. Bu son sayıda derginin yayınına son verileceği duyurulmamıştır. 18 x 28 cm boyutlarında, çift sütun ve 12’şer sayfa olarak basılan dergide resim şekil bulunmamaktadır. Derginin dış kapağında “Nüshası bir kuruştur” notu bulunmaktadır. Derginin “Abone bedeli; İzmir’de seneliği 40, altı aylığı 25; hariç için seneliği 45, altı aylığı 25; memalik-i ecnebiyede (yabancı ülkelerde) 10 Frank” olarak belirlenmiştir. “Abone ilânât ücretlerinin peşinen ahz olunacağı” da yine dış kapakta belirtilmekte ve derginin dağıtım yerleri ise “Dersaadet’de mahall-i tevzii (İstanbul’da dağıtım yeri); Bab-ı Âlî’de Osmanlı Kitaphanesi, Selanik’te ise; Hürriyet Caddesi’nde Beynel-milel (Uluslararası) Kitabhanesidir” ibaresiyle yer almaktadır. Dış kapakta ayrıca İhzar başlığı altında; “Mesleğimize ait makâlât-ı sıhhiye (sağlık makaleleri) kabul ve neşr edilir (yayınlanır)” denilmektedir.

Derginin 1-5 ve 18-26. sayıları Keşişyan Matbaası’nda, 6-12. sayıları İzmir Matbaası’nda, 13-17. sayıları ise Vilayet Matbaası’nda basılmıştır.

İkinci kez yayınlandığı dönemin ilk üç ayında düzenli olarak haftada bir sayı yayınlanan derginin yayın aralığı, 13. sayıdan sonra, eski düzenini kaybetmeye başlamış ve giderek 15-20 günlük sürelerle kadar uzamıştır.

Derginin incelediğimiz ikinci serisinde yazıları yayınlanan 13 yazar adı ve bu yazarlara ait 57 makale belirledik. Yazarları belli olan 57 makale haricinde 29 adet makale imzasız (anonim) olarak yayınlanmış, ayrıca bir adet yazı da yayın kurulu (Tahrir heyeti) imzasıyla yayınlanmıştır. Dergide yayınlanan toplam yazı sayısı 87’dir (Ek 1).

Derginin yayıncısı Taşlızade Edhem Bey (Resim 5) Manastır’dan İzmir’e göç eden bir aileye mensuptur. 1888 yılında Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye’den mezun olmuş ve ilk görev yeri olarak Kuşadası’na atanmış, ancak Kuşadası’na gitmeyerek İzmir’de kalmıştır. Edhem Bey 1889 yılından itibaren İzmir’de yayınlanan Hizmet ve Ahenk Gazetelerinde tıbbi yazılar yayınlamaya başlamıştır. 1899-1902 yılları arasında Hizmet Gazetesi’ni yayınlamış, ancak buradaki yazıları nedeniyle ağabeyi avukat Hasan Rüşdü, arkadaşı Tevfik Nevzat, Muallim Memduh ve Tokadizade Şekip ile birlikte 1899 yılında Bitlis’e sürgün edilmiş, 1900 yılında tekrar İzmir’e dönmüştür. 1908 yılında yapılan seçimlerde İzmir milletvekili seçilen Edhem Bey, Tireli İspartalızade İstefan Efendinin seçilememesi yüzünden Ermenilerin yaptıkları itiraz üzerine, İstefan Efendi lehine mebusluktan istifa etmiştir.⁶ 1911 yılında yapılan İzmir Belediye Başkanlığı seçimlerine İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin Başkan adayı olarak katılmış, seçim sonunda ilk altı kişi içinde en az oyu almış olmasına karşın Vali Celal Bey tarafından Belediye Başkanlığına atanmıştır.⁷ Bu uygulamanın tepkiyle karşılanması ve Belediye Meclisi’nde istifaların ve itirazların devam etmesi nedeniyle 1912 yılı Nisanında Belediye başkanlığından istifa etmiştir. 1919 yılında İzmir Türk Ocağı başkanlığı görevini bir müddet yürütmüş, Cumhuriyet döneminde İzmir Belediye Meclisinde üyelik yapmış ve İzmir Hilal-i Ahmer Cemiyeti’nin kurucuları arasında yer almıştır. Belediye hekimi ve İzmir Gureba-yı Müslimin Hastanesi Dahiliye hekimi olarak görev yapmış ve uzun yıllar serbest hekim olarak İzmir halkına hizmet vermiştir. Çok cömert bir yaradılışa sahip olan Edhem Bey, iki kere evlenmiş, Faruk isminde bir oğlu olmuş, kızı Utarit Hanım ise Ottawa büyükelçiliği yapmış olan Cevat Üstün ile evlenmiştir. Dr. Taşlızade Edhem Bey aynı zamanda şairdir ve bazı şiirleri Rakım Er-

EK 1: Hıfzû's-Sihha makaleler dizini.

1. sene, No: 1, 6 Rebiyü'l-ahir sene 1326/23 Nisan sene 1324, Perşembe,			
1/1	Tahdîs-i ni'met.		
	Hey'et-i tahririye		s. 1
1/2	Makale-i sıhhiye: Ebeler.	Dr. Edhem	s. 2-4
1/3	Görülmekte olan hastalıklar üzerine.	Dr. Şükrü Osman	s. 4-6
1/4	Valde ve sût analara nasayih-i ibtidaîye.	Dr. Şükrü Osman	s. 6-9
1/5	Matbah-ı tıbbî. [1]	Dr. Şükrü Osman	s. 9-12
1. sene, No: 2, 13 Rebiyü'l-ahir sene 1326/30 Nisan sene 1324, Perşembe,			
2/1	Teşekkürlerimiz.		s. 13
2/2	Makale-i sıhhiye: İzmir meyhanecileri – Alkol yani ispiroto, ispirotonun hasıl ettiği fenalıklar.	Dr. Edhem	s. 13-16
2/3	Can erik, bağçe erik.		s. 16
2/4	Şehrimizde görülmekte olan hastalıklardan; Kızamık.		s. 16-19
2/5	Çürük dişlerin netayici. - Diş çürümesine karşı ittihaz olunacak tedabir.	Ahmed Hulusi	s. 20-21
2/6	Matbah-ı tıbbî. [2]	Dr. Şükrü Osman	s. 22-24
1. sene, No: 3, 20 Rebiyü'l-ahir sene 1326/7 Mayıs sene 1324, Perşembe			
3/1	Makale-i sıhhiye: Sıtma-Hummâ-yı merzağı.	Dr. Şükrü Osman	s. 25-27
3/2	İzmir'in ahvâl-i tıbbiye-i sıhhiyesi.		s. 27-28
3/3	Hava nasıl bozulur?	Tabip Baytar Vasfi	s. 29
3/4	Cevaplarımız. [1]		s. 29-32
3/5	Matbah-ı tıbbî. [3]	[Dr. Şükrü Osman]	s. 32-36
1. sene, No: 4, 27 Rebiyü'l-ahir sene 1326/14 Mayıs sene 1324, Çarşamba			
4/1	Bir lokantada muhavere-i sıhhiye.	Dr. Edhem	s. 37-40
4/2	Makale-i sıhhiye: Sıtma zuhuruna sebep olan haller.	Dr. Şükrü Osman	s. 40-45
4/3	Matbah-ı tıbbî. [4]	[Dr. Şükrü Osman]	s. 45-48
1. sene, No: 5, 4 Cemaziyelevvel sene 1326/21 Mayıs sene 1324, Çarşamba			
5/1	Bir muhavere-i sıhhiye.	Dr. Edhem	s. 49-52
5/2	Sıhhatimize muvafık et intihab edelim. Rüsûmât Nezareti Kimyageri	Dr. Şahab Sıdkı	s. 52-54
5/3	Çocuklarda ishal.	Dr. Kazım Haydar	s. 54-56
5/4	Midye – istiridyeye – karides ve balıkhanemizin hal-i hazırı.		s. 56-58
5/5	Matbah-ı tıbbî. [5]	[Dr. Şükrü Osman]	s. 58-60
1. sene, No: [6], 11 Cemaziyelevvel sene 1326/28 Mayıs sene 1324, Çarşamba			
6/1	Terbiye. A. H.		s. 61-64
6/2	Meyve yiyoruz soğulcan oluyor.	Dr. Şükrü Osman	s. 64-67
6/3	Elbisenin hizmeti nedir ?	Dr. Şükrü Osman	s. 67-69
6/4	Urla Gül Bağçe içme suyu.		s. 70
6/5	[Matbah-ı tıbbî] [6]	[Dr. Şükrü Osman]	s. 70-71
6/6	Fevaid-i sıhhiye. [1]	[Dr. Edhem]	s. 72
1. sene, No: 7, 18 Cemaziyelevvel sene 1326/[4] Haziran 1324, Çarşamba			
7/1	Musahıye; Yaz ve fevaid-i sıhhiye.	Dr. Edhem	s. 73-77
7/2	Oyun ve oyuncak. [1]	A. H.	s. 77-79
7/3	Çocuk elbisesi.	Dr. Kâzım Haydar	s. 79-81
7/4	Fevaid-i sıhhiye. [2]	[Dr. Edhem]	s. 81-82
7/5	Matbah-ı tıbbî. [7]	[Dr. Şükrü Osman]	s. 82-84
1. sene, No: 8, 25 Cemaziyelevvel sene 1326/11 Haziran 1324, Çarşamba			
8/1	Humma-yı tifoidi.		s. 85-89
8/2	Bira veya arpa suyu.	Dr. Şahab Sıdkı	s. 89-91
8/3	Oyuncak. [2]	A. H.	s. 91-96
8/4	Matbah-ı tıbbî. [8]	[Dr. Şükrü Osman]	s. 96

EK 1: Devam.			
1. sene, No: 9, 2 Cemaziyelahir sene 1326/18 Haziran 1324, Çarşamba			
9/1	Sihhat-tâmi' ile yaşayalım.	Dr. Edhem	s. 97-102
9/2	Humma-yı tifoidi nasıl hastalıktır?	Dr. Şükri Osman	s. 102-106
9/3	Doktorlar hastalık nakl ederler mi?	Haydarpaşa: Midillili A. Macid	s. 106-108
1. sene, No: 10, 10 Cemaziyelahir sene 1326/25 Haziran 1324, Çarşamba			
10/1	Sihhatini muhafaza etmek isteyenler istihmam etmelidirler.	Dr. Edhem	s. 109-114
10/2	Oyuncak. [3]	A. H.	s. 114-116
10/3	Çocuğumu nasıl besleyeyim?	Dr. Kâzım Haydar	s. 116-117
10/4	[Fevaid-i sihiye.] [3]	Dr. Edhem	s. 118-119
10/5	Matbah-ı tıbbî. [9]	[Dr. Şükrü Osman]	s. 119-120
1. sene, No: 11, 17 Cemaziyelahir sene 1326/2 Temmuz 1324, Çarşamba			
11/1	Nasil ihtiyarlarız?	Tabip H. Nuri	s. 121-124
11/2	Görülmekte olan hastalıklardan: Boğmaca öksürüğü.	Dr. Şükri Osman	s. 124-126
11/3	Evlerimizde kedi ve köpek besleyelim mi?	A. Macid	s. 126-127
11/4	Karşiyaka'da antipirin ile tesemmüm [Idiyosankrazi].		s. 128-129
11/5	Cevaplarımız.[2]		s. 129-130
11/6	Banyo; suya girme.	A. H.	s. 130-131
11/7	Matbah-ı tıbbî. [10]	[Dr. Şükrü Osman]	s. 131-132
1. sene, No: 12, 24 Cemaziyelahir sene 1326/9 Temmuz 1324, Çarşamba			
12/1	İ'lâmât-ı haml: Gebelik nasıl bilinir?	Dr. Şükri Osman	s. 133-137
12/2	Nasil uyku uyumalı?	Tabip H. Nuri	s. 137-140
12/3	Banyo; suya girme.	A. H.	s. 140-141
12/4	İdrar.	A. H.	s. 141-143
12/5	Cevaplarımız.[3]		s. 143-144
12/6	Matbah-ı tıbbî. [11]	[Dr. Şükrü Osman]	s. 144
1. sene, No: 13, 30 Cemaziyelahir sene 1326/16 Temmuz 1324, Çarşamba			
13/1	Hifzû's-sihhanın yeni devre-i hayatı.	Topçu Tabibi Kolağası El-hac Nuri	s. 145-146
13/2	Mizaclar ve istidadlar.	Dr. Şükri Osman	s. 146-149
13/3	Feryad.	A. H.	s. 150-151
13/4	Nasil yaşayalım? Sihhat-tâmi'de kalmak için nelerden sakınalım? [1]		s. 151-154
13/5	Ezberden teşhis ve tedavi-i maraz.	Dr. Şahab Sıdkı	s. 154-156
1. sene, No: 14, 15 Receb sene 1326/30 Temmuz 1324, Çarşamba			
14/1	Hürriyet bağçesi. Dr. Şükri Osman		s. 157-158
14/2	Aydın Vilâyeti'nde taş hastalığı [1]	Dr. Şükri Osman	s. 159-160
14/3	Gebelik halinde yapılacak tedbirler.	Dr. Şükri Osman	s. 160-163
14/4	Nasil yaşamalıyız? [2]		s. 163-167
14/5	Matbah-ı tıbbî. [12]	[Dr. Şükrü Osman]	s. 168
1. sene, No: 15, 22 Receb sene 1326/6 Ağustos 1324, Çarşamba			
15/1	Nevrasteni yahut zafiyet-i asabiye. [1]	Tabip H. Nuri	s. 169-173
15/2	Aydın Vilâyeti'nde taş hastalığı; mesane taşlarının evsafı. [2]	Dr. Şükri Osman	s. 173-175
15/3	Gebelikte zuhur eden arızalar. [1]	Dr. Şükri Osman	s. 175-177
15/4	Nasil yaşayalım? [3]		s. 177-179
15/5	Matbah-ı tıbbî. [13]	[Dr. Şükrü Osman]	s. 179-180
1. sene, No: 16, 29 Receb sene 1326/12 Ağustos 1324, Çarşamba			
16/1	Nevrasteni yahut zafiyet-i asabiye. [2]	Dr. H. Nuri	s. 181-185
16/2	İfrat-ı semen; şişmanlık.		s. 186-188
16/3	Bademcik iltihabı.		s.189-192
16/4	Tül-i ömrün mücibâtıyla akseni ? (Dâiy-i ? hâlât)		s. 192
16/5	İlaçsız tedaviler.		s. 192

EK 1: Devam.			
1. sene, No: 17, 11 Şaban sene 1326/25 Ağustos 1324, Pazartesi			
17/1	Nevrasteni yahut zafiyet-i asabiye. [3]	Dr. Nuri	s. 193-197
17/2	Aydın Vilâyeti'nde taş hastalığı. [3]	Dr. Şükri Osman	s. 197-201
17/3	Gebelikte zuhur eden arızalar. [2]	Dr. Şükri Osman	s. 201-202
17/4	Matbah tuzu. [1]		s. 202-204
17/5	Faideli malûmat-ı sıhhiye.	Dr. Cemal	s. 204
17/6	Faideli reçete; saç büyötmek için pomade. [1]		s. 204
1. sene, No: 18, 18 Şaban sene 1326/1 Eylül sene 1324, Pazartesi			
18/1	Hekim gelinceye kadar hastalara ne yapmalı?		s. 205-206
18/2	Ârâz-ı esasiye; tesemmümün başlıca nişaneleri. Kıbrıs İslam Gazetesi Sahib-i İmtiyaz ve Sermuharriri: Dr. Hafız Cemal		s. 206-208
18/3	Nezle-i müstevliye. [1]		s. 208-212
18/4	Zebûn ve cılız doğan çocukların beslenmesi.	Dr. Edhem	s. 212-213
18/5	Yatak.	L. H.	s. 213-215
18/6	Faideli reçete; ağız kokusu. [2]		s. 215
18/7	Tuzlar [2]		s. 215-216
1. sene, No: 19, 25 Şaban sene 1326/8 Eylül sene 1324, Pazartesi			
19/1	Nevrasteni yahut zafiyet-i asabiye. [4]	Dr. H. Nuri	s. 217-220
19/2	Nezle-i müstevliye. [3]		s. 220-222
19/3	Sabun.	L. H.	s. 222-223
19/4	Tuzlar. [3]		s. 223-224
19/5	Süt emzirmek.[1]		s. 224-228
19/6	Faideli reçete; yeni başlamış zükâma karşı bir tertip. [3]		s. 228
1. sene, No: 20, 3 Ramazan sene 1326/15 Eylül sene 1324, Pazartesi			
20/1	Süt emzirmek. [2]		s. 229-231
20/2	Hastabakıcılar. [1]	[Dr. Edhem]	s. 232-233
20/3	Nezle-i müstevliye. [4]		s. 234-236
20/4	Çay.		s. 236-238
20/5	Faideli reçete; gül sütü, diş suları. [4]		s. 239-240
20/6	Veremden korkmayınız.		s. 240
1. sene, No: 21, 10 Ramazan sene 1326/22 Eylül sene 1324, Pazartesi			
21/1	Hasta bakıcılar. [2]	Dr. Edhem	s. 241-243
21/2	Nevrasteni yahut zafiyet-i asabiye. [5]	Dr. H. Nuri	s. 243-247
21/3	Süt emzirmek. [3]		s. 247-250
21/4	Kahve. Dr. Şahab Sıdkı		s. 250-251
21/5	Nezle-i müstevliye. [5]		s. 251-252
1. sene, No: 22, 24 Ramazan sene 1326/6 Teşrin-i evvel sene 1324, Pazartesi			
22/1	Kolera.		s. 253-256
22/2	Gebelik ârizalarına karşı itihaz olunacak tedabir.	Dr. Şükri Osman	s. 256-260
22/3	Nevrasteni yahut zafiyet-i asabiye. [6]	Dr. H. Nuri	s. 260-264
22/4	Üzümün hıfzı's-sihhaca olan ehemmiyeti, terakkiyatı, vücudumuza faidesi, sarfiyat-ı dahiliyesinin tezyidi. [1]		s.264
1. sene, No: 23, 8 Şevval sene 1326/20 Teşrin-i evvel sene 1324, Pazartesi			
23/1	Süt emzirmek. [4]		s. 265-268
23/2	Nezle-i müstevliye. [6]		s. 268-271
23/3	Ekmek.		s. 271-275
23/4	Üzümün hıfzı's-sihhaca olan ehemmiyeti, terakkiyatı, vücudumuza faidesi, sarfiyat-ı dahiliyesinin tezyidi. [2]		s. 275-276
23/5	Eski kitaplardan hastalık zuhuru. [1]		s. 276
23/6	Çamaşırların parlak olması için.		s. 276

EK 1: Devam.			
1. sene, No: 24, 22 Şevval sene 1326/3 Teşrin-i sâni sene 1324, Pazartesi			
24/1	İfade-i mahsûsa.		s. 277
24/2	Küülperesti – Dâü'l-küül.	Dr. Şükri Osman	s. 277-279
24/3	Uyuz illeti ve tedavisi. Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye'den Edhem		s. 279-280
24/4	Belediyenin nazar-ı dikkatine. Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye talebesinden Hüseyin Kâzım		s. 281-282
24/5	Cevaplarımız. [4]		s. 282-283
24/6	Süt emzirmek. [5]		s. 283-288
1. sene, No: 25, 13 Zilkâde sene 1326/24 Teşrin-i sâni sene 1324, Pazartesi			
25/1	Uyku uyanıklık.		s. 289-291
25/2	Süt emzirmek. [6]		s. 291-294
25/4	Bira zehir olabilir mi?	Dr. Ahmed Naci	s. 294-296
25/5	Onsekiz yaşına giren çocuklarımıza. [1]	Dr. Şükri Osman	s. 296-298
25/6	Kitaplar ve mikroplar. [2]		s. 298-300
1. sene, No: 26, 30 Zilkâde sene 1326/11 Kanûn-ı evvel sene 1324, Perşembe			
26/1	Onsekiz yaşına giren çocuklarımıza. [2]	Dr. Şükri Osman	s. 301-304
26/2	Süt emzirmek. [7]		s. 304-310
26/3	(Alek) sülûk; turûk-ı hevaiye-i tufeyli. İzmir Gureba-yı Müslimîn Hastahanesi Emrâz-ı Üzniye Hançereviye ve Enfiye Mühassısı Dr. Çakıroğlu Mihalaki		s. 310-311
26/4	Kitap ve mikrop. [3]		s. 311-312
26/5	Tebrik.		s. 312

kutlu tarafından bestelenmiştir. Bilinen tek kitabı Hizmet Gazetesindeki yazılarının kitaplaştırılmış hali olan ve 1894 yılında yayınlanan “Tedâbir-i Sıhhiye-i Etfal (Çocuk sağlığının korunması)” adlı kitabıdır.⁸ İbrahim Edhem hakkında bilgi veren kaynaklarda yer almamasına karşın Seyfettin Özege Kataloğu'nda 705 no ile ve İbrahim Edhem adıyla kayıtlı olan “Ameli zabıta hıfzû's-sıhhası” adlı kitap da büyük olasılıkla Taşlızade İbrahim Edhem'e ait olabilir.⁹ Dr. Edhem Bey soyadı kanunundan sonra Taşlıoğlu soyadını almıştır. Bezmi Nusret Kaygusuz “Bir Roman Gibi” adlı eserinde Edhem Bey hakkında; “Paraya, servete ve debdebeye zerre kadar ehemmiyet vermezdi. Birçok fakir hastalardan para almaz, bazılarına ilaç almak için üstüne para da verirdi. Nafakasından artan maaşını hep muhtaçlara dağıtırdı. Ancak ahır ömrü pek perişan geçti. Fıttıktan yürüyecek hali yoktu. İki defa evlendi lâkin mesud olamadı” diye yazar.¹⁰ Dr. Edhem Bey'in Hıfzû's-sıhha dergisinde 11 adet makalesi yayınlanmıştır.

Hıfzû's-sıhha'nın yayın kurulunda da yer alan ve dergide 18 makalesi yayınlanan Dr. Şükri Osman [Şenozan] (1875-1954) Dr. Edhem Bey'in

RESİM 5: Dr. Taşlızade İbrahim Edhem (Taşlıoğlu) Bey.

çok yakın arkadaşdır. İzmir'de Sıhhiye Müdürlüğü ve daha sonra bir kaç dönem Kastamonu Milletvekilliği yapmıştır. “On iki öğüt” adlı bir kitabı vardır.

Birçok şarkının güfte ve bestesini yazmıştır, bugün halen radyo ve televizyonlardan dinlediğimiz “Gözlerinden içti gönlüm neşeyi”, “Bu sevda ne tatlı yalan” vb. gibi bir çok şarkının beste ve güftesi de Dr. Şükrü Şenozan’a aittir.¹¹

Derginin yayın kurulunda yer alan isimlerden bir diğeri olan Topçu Tabibi Kolağası El-hac H. Nuri'nin dergide 4 adet yazısı bulunmaktadır.

Derginin yayın müdürü ve Kemeraltı'ndaki Eczahane-i Osmânî'nin sahibi Eczacı Leonida Hiyoni'nin de dergide iki yazısı vardır. Dergide adı Osmanlıca yazılışıyla (لئونيدا خيونى) olarak geçen Eczacı Leonida Hiyoni'nin adı kendisi ile ilgili olarak ulaşabildiğimiz tek kaynakta Leonidas Chionis olarak geçmektedir.¹²

Yine dergide yazıları yayınlanan diğer bir tanınmış isim dergide Kıbrıs İslam Gazetesi Sahib-i İmtiyaz ve Sermuharriri olarak adı geçen Doktor Hafız Cemal Lokmanhekim (1865-1964)'dir. Sultanahmet Sanat Mektebi'nin kurucularından olan Dr. Hafız Cemal halk sağlığı için çalışmış, gazetelerde sürekli makaleler yazmış ve sağlık dergileri çıkarmıştır. Hafız Cemal'in dergide iki yazısı yayınlanmıştır.

Dergide bu hekimlerden başka; Dr. Ahmed Hulusi'nin yedi adet, Rüsûmât Nezareti Kimyageri Dr.

Şahab Sıdkı'nın dört adet, Dr. Kazım Haydar'ın üç adet, Midillili A. Macid'in iki adet, İzmir Gureba-yı Müslimîn Hastahanesi Emrâz-ı Üzniye Hançereviye ve Enfiye Mütihazası Dr. Çakıroğlu Mihalaki, Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye talebesinden Hüseyin Kâzım, Tabip Baytar Vasfi, Dr. Ahmed Naci'nin ise birer adet makalesi yayınlanmıştır (Ek 2).

Dergide 16 adet de seri yazı yer almıştır (Ek 3).

Derginin ön ve arka kapak içlerinde bazen “şuun-ı tıbbiye (tıbbi olaylar)” başlığı ile çeşitli sağlık haberleri ve atamalar verilmiş, bazen de reklamlar yer almıştır.

Derginin içeriğini incelediğimizde yazıların yoğun olarak halk sağlığına ait konulardan oluştuğunu görüyoruz (Ek 1). Bunun istisnalarından biri derginin 14. sayısında yayınlanan¹³ “Hürriyet Bağçesi” başlıklı yazıdır. Dr. Şükrü Osman tarafından yazılan yazı II. Meşrutiyet'in getirdiği hürriyet atmosferi ve sansürün kalkması sırasındaki heyecanlı duyguları yansıtmaktadır. Yazıda ayrıca İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından Gureba Hastahanesi önündeki hapisanenin yıktırılarak yerine bir Hürriyet Bahçesi yapılacağını anlatmakta ve satırlarını “Yaşasın Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti” diyerek bitirmektedir.

EK 2: Hifzû's-Sihha yazarlar dizini.

Ahmed Hulusi/A. H.: 2/5, 6/1, 7/2 [1], 8/3 [2], 10/2 [3], 11/6, 12/3, 12/4, 13/3
Ahmed Naci: 25/4
Cemal / Hafız Cemal [Lokmanhekim]: 17/5, 18/2
Çakıroğlu Mihalaki: 26/3 (1 adet)
Edhem: 1/2, 2/2, 4/1, 5/1, 6/6 [1], 7/1, 7/4 [2], 9/1, 10/1, 10/4 [3], 18/4, 20/2 [1], 21/1 [2], 24/3
H. Nuri / Nuri: 11/1, 12/2, 13/1, 15/1[1], 16/1[2], 17/1[3], 19/1[4], 21/2[5], 22/3 [6]
Hüseyin Kâzım: 24/4
A. Macid: 9/3, 11/3 (2 adet)
Kazım Haydar: 5/3, 7/3, 10/3
L. H. [Leonida Heyoni / Hiyoni ?]: 18/5, 19/3
Şahab Sıdkı: 5/2, 8/2, 13/5, 21/4
Şükrü Osman: 1/3, 1/4, 1/5 [1], 2/6 [2], 3/1, 3/5 [3], 4/3 [4], 4/2, 5/5 [5], 6/2, 6/3, 6/5 [6], 7/5 [7], 8/4 [8], 9/2, 10/5 [9], 11/2, 11/7 [10], 12/1, 12/6 [11], 13/2, 14/1, 14/2 [1], 14/3, 14/5 [12], 15/2 [2], 15/3 [1], 15/5 [13], 17/2 [3], 17/3 [2], 22/2, 24/2, 25/5 [1], 26/1 [2]
Vasfi: 3/3
Hey'et-i tahririye: 1/1
Anonim: 2/1, 2/3, 2/4, 3/2, 3/4 [1], 5/4, 6/4, 8/1, 11/4, 11/5 [2], 12/5 [3], 13/4 [1], 14/4 [2], 15/4 [3], 16/2, 16/3, 16/4, 16/5, 17/4 [1], 17/6 [1], 18/1, 18/3 [1], 18/6 [2], 18/7 [2], 19/4 [3], 19/5 [1], 19/6 [3], 20/1 [2], 20/3 [4], 20/4, 20/5 [4], 20/6, 21/3 [3], 21/5 [5], 22/1, 22/4 [1], 23/1 [4], 23/2 [6], 23/3, 23/4 [2], 23/5 [1], 23/6, 24/1, 24/5 [4], 24/6 [5], 25/1, 25/2 [6], 25/6 [2], 26/2 [7], 26/4 [3], 26/5

Sonuç olarak Hıfzû's-sıhha dergisi İzmir ve ülkemiz yayın hayatında özel bir yer işgal etmektedir. Hıfzû's-sıhha Anadolu'da yayınlanan ilk tıp dergisi, 1928 Harf Devrimi'ne kadar İzmir'de yayınlanan üç tıp dergisinden birincisi ve 1872'de yayınlanan "Mir'atü'l-ebdan" ve 1884'de yayınlanan

"Sıhhat"ten sonra halk sağlığı alanında ülkemizde eski harflerle basılan üçüncü süreli yayınıdır. Dergi yayınlandığı dönemin sağlık hayatı ile siyasal gelişmelerini sergileyip bize aktarmakta ve geçmişle günümüz arasında bir karşılaştırma yapma olanağı sağlamaktadır.

EK 3: Dergide yayınlanan seri yazılar.

Matbah-ı tıbbî. [13 sayı],
Süt emzirmek. [7 sayı],
Nevrasteni yahut zafiyet-i asabiye: H. Nuri [6 sayı],
Nezle-i müstevliye. [6 sayı],
Cevaplarımız. [4 sayı],
Faideli reçete. [4 sayı],
Aydın Vilâyeti'nde taş hastalığı [3 sayı],
Eski kitaplardan hastalık zuhuru. [3 sayı],
Fevaid-i sıhhiye: [Edhem] [3 sayı],
Nasıl yaşayalım? [3 sayı],
Oyuncak: Ahmed Hulusi [3 sayı],
Tuzlar. [3 sayı],
Gebelikte zuhur eden arızalar: Şükri Osman [2 sayı],
Hastabakıcılar: [Edhem] [2 sayı],
Onsekiz yaşına giren çocuklarımıza: Şükri Osman [2 sayı]
Üzümün hıfzû's-sıhhaca olan ehemmiyeti, terakkiyatı, vücudumuza faidesi, sarfiyat-ı dahiliyesinin tezyidi. [2 sayı].

KAYNAKLAR

- Dinç G. Arap harfleri ile Türkçe basılmış tıbbi süreli yayınlar üzerine bir inceleme (II) [A study on medical periodicals published in Turkish in Arabic alphabet]. Tıp Tarihi Araştırmaları 1993;5: 96-131.
- Huyugüzel ÖF. 1928'e kadar İzmir'de çıkmış Türkçe kitap ve süreli yayınlar kataloğu. İzmir: Ege Üniv. Edebiyat Fak. Yay. No: 84; 1996, s. 65, 66, 68.
- Şehsuvaroğlu BN. Türkiye'de sağlıkla ilgili olarak yayınlanan periyodikler [Medical periodicals published in Turkey]. İ.Ü. İstanbul Tıp Fakültesi Mecmuası, 1973;36(1): 169-198.
- Kazancıgil A, Solok V. Türk tıp dergileri ve süreli yayınları üzerine analitik bir inceleme; 1849-1981 [An analysis of Turkish medical periodicals 1849-1981]. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Dergisi, Temmuz 1981; 12(Özel Ek Sayı): 373-382.
- Şehsuvaroğlu BN. Türkiye'de sağlıkla ilgili olarak yayınlanan periyodikler [Medical periodicals published in Turkey]. İ.Ü. İstanbul Tıp Fakültesi Mecmuası, 1973;36(1): 169-198.
- Huyugüzel ÖF. İzmir fikir ve sanat adamları (1850-1950) [Intellectuals and artists of Smyrna (1850-1950)]. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.,; 2000. s. 251-3
- Serçe E. Tanzimattan Cumhuriyet'e İzmir'de Belediye (1868-1945). İzmir: Dokuz Eylül Yayınları; 1998. s. 116
- Huyugüzel ÖF. İzmir fikir ve sanat adamları (1850-1950) [Intellectuals and artists of Smyrna (1850-1950)]. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.,; 2000. s. 251-4
- İbrahim Edhem: Ameli zabıta hıfzû's-sıhhası [Practical public health book for police]. İst.: İkdam Matbaası; 1341 [1925]. 4+134 s.
- Kaygusuz BN. Bir roman gibi [As a novel]. 2. bs. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını Kent Kitaplığı dizisi: 33; 2002. s. 41-2
- Kaygusuz BN. Bir roman gibi [As a novel]. 2. bs. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını Kent Kitaplığı dizisi: 33; 2002. s. 42
- Yentürk A, Yentürk N. Eczahane-i Yorgaki Morayeti [Pharmacie of Yorgaki Morayeti]. İzmir Kent Kültürü dergisi, Mart 2003; 242-8
- Hıfzû's-sıhha [Public health]. 15 Receb sene 1326 / 30 Temmuz 1324; 1(14): 157-168.